

Kōrero

Pānui

Tuhituhi

Pāngarau

Tau 7

Kua waihangatia Ngā Whanaketanga Rumaki Māori kia mōhio ai tātou kei whea tō tamaiti i roto i ngā mahi ako i Te Reo Matatini me te Pāngarau.

E hāngai pū ana ngā whanaketanga ki te Marautanga o Aotearoa, ko te whakaako i ngā wāhanga ako katoa, arā – Te Reo Māori, te Pāngarau, te Pūtaiao, ngā Tikanga ā-Iwi, te Hauora, Ngā Toi, Te Reo Ingarihi me te Hangarau.

Me mātua whakarato te kura o tō tamaiti i ētahi pūrongo ā-tuhi e rua i te iti rawa ki a koe i ia tau. Mā au pūrongo koe e whakamōhio e rere pēhea ana tō tamaiti i runga anō i Ngā Whanaketanga me te Marautanga. Mā te kura hoki tana kōpaki mahi e homai, heoi ki te kore, tonoa te kaiako kia whakaatu mai i ētahi tauira o ana mahi.

Mō te pukaiti nei, kua kapohia ngā momo akoranga a tō tamaiti i tana tau tuawhitu i te kura – ā-kōrero, ā-panui, ā-tuhituhi, ā-pāngarau anō hoki. He kaponga noa iho ēnei e kite ai koe e pēhea ana ōna mōhioanga, ōna āheinga hoki i roto i ēnei wāhanga ako.

Mēnā kua uru atu tō tamaiti i nā tata ake ki roto i te mātauranga rumaki ki te reo Māori, tērā pea ka paku rerekē te āhua e aromatawaihia ai – hei whakaata i tōna roa i roto i te mātauranga rumaki. Kōrero ki tō kaiako mēnā he āwangawanga ōu – māna e whakamārama ki a koe kei te pēhea te haere o āna mahi ako.

Kōrero

I te tau tuawhiti i te kura, ko te reo kōrero o tō tamaiti kei te tīmatanga o te taumata 4 o te marautanga.

Kei te hōhonu kē atu, kei te whānui kē atu ōna māramatanga ki ngā reo ā-waha me te whakamahinga o ēnei reo i roto i ngā horopaki matahuhua, hei tauira, ko te reo o ngā kaipaoho pitopito kōrero, ngā kaiwawao poitarawhiti, ngā hoa, ngā kaiako me ērā o te whānau.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- kite i te takune o te kaikōrero
- whakawhiti whakaaro ki ngā kaupapa whāiti me te āta whai whakaaro ki te reo e tika ana mō ngā kaiwhakarongo
- whakamahi i ngā kupu me ngā kīanga honohono hei tūhono i ngā whakaaro i roto i te kōrero, pēnei i te 'no reira', te 'heoi', te 'ahakoa tērā'
- whakauru i ngā kīanga whakaahua me ngā kupu whakarite, pēnei i te 'ānō nei he whetū e kānapa ana'.

He tauira o ngā mahi kōrero, mahi whakarongo

Nō te hokinga mai ki te kura i tētahi whakaaturanga taonga ā-iwi i Te Papa, ka mahi ā-rōpū ngā ākongā ki te whakaatu i ō rātou whakaaro me ō rātou kare ā-roto mō tētahi taonga i kitea i reira. Ka whakaurua pea he whakaahua, he pakiwaitara, he mōteatea, he waiata rānei hei tautoko i ā rātou kōrero.

I te kāinga

- Ākona ā-whānau tētahi mōteatea hei waiata ki tētahi hui ā-whānau. Kōrerohia ngā kaupapa kōrero o te mōteatea me ngā kōrero e pā ana ki te kaitito.
- Pōhiritia tō whānau kia kai tahi, he kawē kōhua kai mai pea te tikanga, ā, he pō kōrero Māori anake.
- Tikina ētahi pukapuka kei runga kōpae hei whakarongo atu māna.
- Whakahaerehia te whakataetae 'Master Chef', ko tō tamaiti te tohunga ki te taka kai – māna tētahi kai e tunu mā te whānau. Māna anō e kōrero ki te whānau he aha ngā kai o roto, he aha ana mahi tunu.

Pānui

I te tau tuawhitu i te kura, ko te reo pānui o tō tamaiti kei te tīmatanga o te taumata 4 o te marautanga. E pānui ana ia i ngā pukapuka uaua ake o te Kete Pīngao me ngā pukapuka o te Kete Miro.

E taea ana e tō tamaiti te rapu, te whakaaroaro me te whakaemi i ngā ariā me ngā pārongo mai i te whānuitanga o ngā tuhinga (hei tauira, ngā pukapuka, ngā tuhinga poto, te rangahau i te Ipurangi, he whakapapa, ngā uiui).

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whai i ngā rautaki kimi māramatanga maha e mārāma ai ia ki ngā kupu hou me ngā tuhinga
- whakamahi i ngā kupu huhua nei kua mau kē i a ia ki te pānui i te whānuitanga o ngā tuhinga
- pānui i te whānuitanga o ngā momo tuhinga (tuhinga pohewa, tuhinga pono) whai paparanga tonu – tae atu ki ērā e uaua ana ngā tāhuhu, ngā kaupapa me ngā ariā
- whakawāwā hei urupare atu ki tētahi tuhinga kua pānuitia – me te whai whakaaro ki ngā āhuatanga o te tuhinga – ngā kahanga me ngā ngoikoretanga.

Kua wehewehe ngā pukapuka ki roto ‘Kete’. Tīmata ana ki te Kete Harakeke – he māmā, he poto te tuhinga. Ka piki ake ki te Kete Kīkīe, te Kete Pīngao, ā, ki te Kete Miro rā anō. Kei ia pikinga kete ka uaua ake, ka matatini ake te tuhinga. Hei tana tau tuawaru i te kura ko te tikanga e pānui ana tō tamaiti i ngā pukapuka o te Kete Miro.

Ko ētahi āhuatanga o te pukapuka Pīngao i tēnei reanga

- Ka kaha ake te puta o ngā momo tuhinga me ngā hanga rerekē, pērā i te hoahoa, i te tapanga me te kupu hauraro.
- Ko ngā kaupapa me ngā horopaki, kei waho kē i ngā wheako ake o te tamaiti.
- He kaha tonu te puta ake o te kupu hou.
- E whakaata ana ngā whakaahua i te ariā, i te kaupapa matua rānei.

I tō tamaiti e pānui ana, tērā pea ka:

- whakaaro ia he aha ngā momo whakamahitanga o te miere, he aha hoki tana tino kai he miere kei roto
- kōrero mō ngā wāhi i te taiao kua kitekite ia i ngā pī, me te whakaaro hoki he aha pea i pērā ai
- kōrero mō te pānga o ngā tahumaero me ngā hoariri (pēnei i te ngāngara *Varroa*) ki te tini o ngā pī, he aha hoki te pānga o tēnei ki te ahumāra.

I te kāinga

- Kia tū koe hei tauira pai mō tō tamaiti – whakaatu atu ki tō tamaiti he maha ngā take e pānui ai koe – ki te kimi tohutaka, ki te kimi āhea wehe ai ngā pahi, ki te whakatairite i ngā mea hoko kei ngā pānui hokohoko, ki te rapu pārongo whānui mō ngā kaupapa o te wā, hei mahi pārekareka noa iho rānei māu.
- Ahakoa e matatau ana tō tamaiti ki te pānui, he pai tonu ki a ia te whakarongo ki a koe e pānui ana. Nā reira, kia kaha tonu koe ki te pānui ki a ia – he pukapuka whai upoko, he pitopito kōrero i te niupepa, he imēra nā tētahi hoa, tētahi whanaunga rānei.

Tuhituhi

I te tau tuawhitu i te kura, ko te reo tuhituhi o tō tamaiti kei te tīmatanga o te taumata 4 o te marautanga.

E tuhi ana mō ngā pūtake huhua noa, mā ngā hunga whakarongo huhua noa, me te whakamahi i ngā rerenga hāngai tonu, mārara tonu, arorau tonu. E taea ana e ia te āta whakamahere i āna tuhituhi, me te whakatika haere anō i ngā kōrero i a ia e tuhi ana.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whakawhere i te kaipānui ki te whakaae ki tāna anō tirohanga ki tētahi take o tōna ao pātata, o te ao whānui rānei
- taki i tētahi mahi o ngā rā o mua, ānō nei ko ia tētahi o ngā kiripuaki
- matapaki me te whiriwhiri i te momo tuhinga e tika ana, e hāngai ana ki te pūtake me ngā kaipānui
- āta mahi i te tuhinga kotahi nei puta noa i ētahi rā
- whakamahi tika i ngā kārawarawatanga pērā i te tohuhono, i te tohumatā, me te irarua.

I tēnei tuhinga a te tamaiti nei, kua:

- whakangahau i te kaipānui mā te paki
- whakamahi i ngā āhuatanga reo e hāngai ana ki te pūtake tuhituhi, hei tauira, kupu whakaahua, kupu hāngai
- whakamahi i ōna pūkenga rangahau me ōna pūkenga ako hoki ki te rapu me te tautohu i ngā pārongo e hiahiaatia ana mō te tuhinga.

I te kāinga

- Pātai atu ki tō tamaiti mehemea e uru ana ia ki te whakataetae tuhituhi a Ngārimu VC – pātai atu anō hoki ki te kaiako.
- Whakamahia ngā taonga hangarau hei whakatītina i tō tamaiti ki te tuhi – he imēra, he pātuhi rānei.
- Whakaritea tētahi papa pānui i te kāinga hei wāhi whakairi karere mō te whānau – he whakamaumahara i ngā mahi, he whakamihhi i tētahi tangata, he rārangi mahi rānei.
- Hokona ētahi taputapu tuhi pai rawa mā tō tamaiti – he pene tuhi piataata, he pepa tae, he pene rākau.
- Hoatu tētahi rātaka, pukapuka, puka tuhi rānei hei taonga mā tō tamaiti.

Pāngarau

I te tau tuawhiti i te kura, ko te mahi pāngarau a tō tamaiti kei te tīmatanga o te taumata 4 o te marautanga. He 40-60 ōrau o ngā mahi pāngarau he aro ki te whāwhā i ngā tau.

Ka whakaoti rapanga tūturu ia me te whakamahi i ōna māramatanga ki te tau, te taurangi, te āhuahanga, te ine me te tauanga. Ka whakaoti rapanga whakareatanga, wehenga hoki e uru mai ai ngā tau-ā-ira, ngā hautau me ngā ōrau.

E ako ana tō tamaiti ki te:

- whakaoti rapanga tau-ā-ira me te whakamahi i ōna māramatanga ki te tāpiri, ki te tango hoki
- whakamahi i te whānuitanga o ana tikanga whakareatanga ki te whakaoti i ngā rapanga tau oti, hautau hoki
- waihanga i ngā tūtohi me ngā kauwhata, ki te whakatau hoki i ngā ture mō ngā tauira tāruarua
- kimi i ngā paenga, ngā horahanga me ngā rōrahi o ngā momo āhua
- tūhura i te tūponotanga – te whakarite i tētahi whakamātau me te whakaitarite i ngā otinga i matapaetia ki ngā otinga tūturu.

He tauira rapanga pāngarau

Kei te hoki te whānau Roa me te whānau Paku ki te kāinga. Kei te pūwāhi $\frac{1}{2}$ o te ara hoki ki te kāinga te whānau Paku, ā, kei te pūwāhi $\frac{3}{8}$ te whānau Roa.

Ko tēwhea te whānau ka tawhiti ake te haere?

I te kāinga

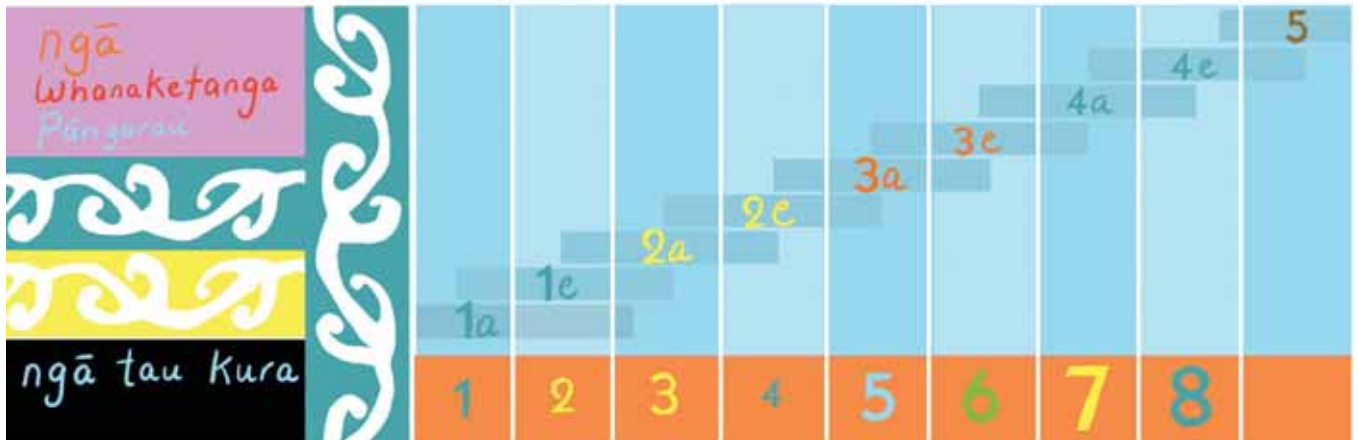
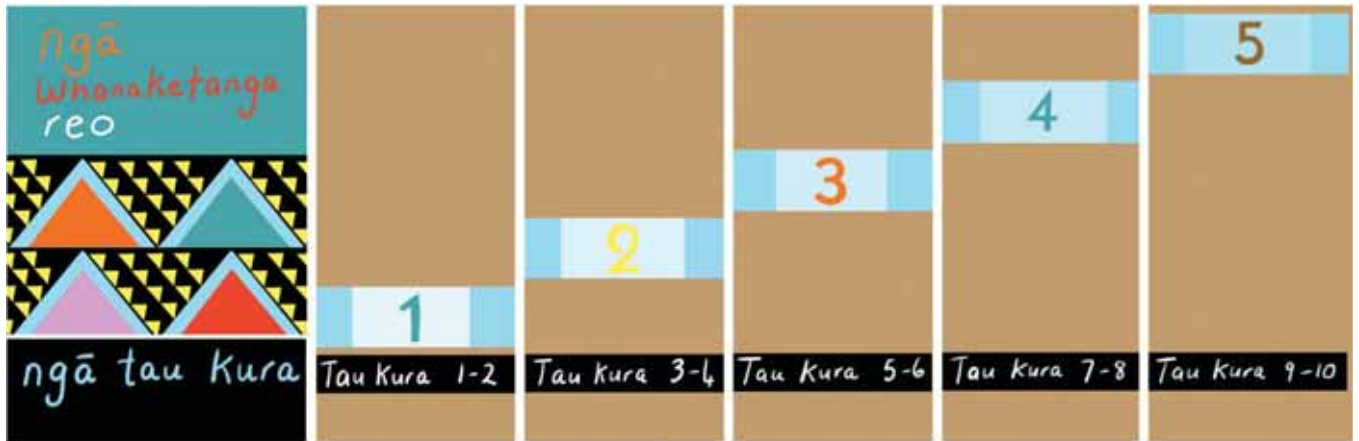
He hira, he pārekareka hoki te pāngarau i roto i ngā mahi o ia rā. Whakatītinahia tō tamaiti ki te rapu kōrero pāngarau anō i te whare pukapuka, i te Ipurangi rānei.

Ngā tau me ngā tauira

- Whakaritea tētahi tahua pūtea pūkoro – whakaritea kia huakina tētahi pūtea penapena. Matapakia te huamoni, ā, tūhuratia ko tēhea te pēke e homai ana i te huamoni nui ake.
- Kōrerohia ngā utu o nāianei mō ngā mea e pai ana ki tō tamaiti. Mā te Ipurangi, mā ngā pānui hokohoko rānei kōrua e mōhio ai ko whea te wāhi he māmā rawa te utu.

Ngā mahi o ia rā

- Hoki atu ki te akoako i ngā papa whakareatanga – pātai ki tō tamaiti, ki te kaiako rānei, ko ēhea papatau hei aro mā kōrua.
- Tākarohia ngā kēmu – kimihia ngā kēmu papa hou, ngā kēmu kāri hou rānei kia ako ai kōrua ki te whakaaro ki ngā momo rautaki.

Ngā mihi ki a rātou mā kua tautoko i te kaupapa nei. Ngā mihi hoki ki te ākonga, nāna te tuhinga i te wāhanga Tuhituhi o tēnei pukaiti.

He kōrero anō mō Ngā Whanaketanga Rumaki Māori me Te Marautanga o Aotearoa kei te pae tukutuku o Te Tāhuhu o te Mātauranga, www.minedu.govt.nz.

Kaitā pikitia: Ellie May Logan.

Kaihoahoa: Spencer Levine.

Ko te pukapuka i te wāhanga Pānui, ko *Te Pī Mīere* nā Te Aorere Riddell i tuhi.

I whakaputaina tēnei pukaiti i te tau 2014 mō Te Tāhuhu o te Mātauranga e Hana Limited.

Mana pupuri © Te Tāhuhu o te Mātauranga, 2014.

Nama take: 710947

